

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะการศึกษาเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องนำชีวิต เป็นประตูของความสำเร็จ และเป็นกุญแจแห่งอารยธรรม ดังนั้นจึงไม่มีประชาชาติใดในโลกอันกว้างใหญ่ที่ปฏิเสธความสำคัญของการศึกษา เพราะต่างตระหนักดีว่าพวกเขาอาจจะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขหากปราศจากการศึกษา ความจริงการศึกษานั้นไม่เพียงแต่จะมีความจำเป็นต่อมนุษย์เท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมวลลูก¹อื่น ๆ ของอัลลอฮ์อีกด้วย (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2546 : 1)

อิสลามสนับสนุนและส่งเสริมให้มนุษย์ได้รับการศึกษา และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็เป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในด้านการศึกษา ดังมีโองการมากกว่า 900 แห่ง ที่ปรากฏในอัลกุรอาน ซึ่งได้เรียกร้องเชิญชวนและชี้นำมนุษย์สู่การศึกษาหาความรู้ (ฟาติมะฮฺ อิสมาอีล, 1981 : 80) ดังโองการแรกที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า

أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَلَمْ يَكُنْ أَقْرَأَ ۝ وَرَبُّكَ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝
(5-1 :)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามของพระผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระผู้อภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงเอื้อเพื่อเผยแผ่ผู้ทรงสอนการให้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก : 1-5)

และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

¹ สัตว์โลก

ความว่า “และเรามีได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด เว้นแต่เป็นผู้แจ้งข่าวดี และเป็นผู้ตักเตือนแก่มนุษย์ทั้งหลาย แต่ว่าส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้”

(สะบะอ : 28)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เกิดมาเพื่อเป็นครูผู้สอนอย่างแท้จริง ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

(())

(229 : . . .)

ความว่า “แท้จริงแล้วฉันถูกส่งมาเพื่อเป็นครู”

(บันทึกโดย Ibn Majah, ม.ป.ป. : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 229)

ชัยนุ มุฮัมมัด ซะฮาดะฮุ (ม.ป.ป. : 6-7) ได้กล่าวว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้วางรูปแบบอันเป็นแบบอย่างของมารยาทในทางปฏิบัติที่มุสลิมทุกคนสมควรนำมาเป็นแนวทางแห่งการดำรงชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ดำรงไว้ซึ่งแบบอย่างที่ได้ทำการเรียกร้องจนไม่สามารถแบ่งแยกได้ระหว่างการดำเนินชีวิตจริงกับการแสดงให้ดูเป็นแบบอย่างตามที่ท่านได้เรียกร้อง คุณลักษณะอันประเสริฐของท่านครอบคลุมในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิต ท่านเป็นพ่อผู้ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตาและเป็นจอมทัพผู้กล้าหาญ และยังเป็นครูผู้ชาญฉลาด เป็นผู้ที่ถูกทดสอบที่เปี่ยมล้นด้วยความอดทน นอกจากนั้นแนวทางของท่านได้หยิบยื่นขอบข่ายการศึกษาให้แก่เราไว้อย่างครบถ้วนอีกด้วย แนวทางของท่านเพียบพร้อมไปด้วยการปลูกฝังพื้นฐานการเรียนการสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่อระดับและฐานันดรของผู้เรียนและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียน ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้เริ่มการเรียนการสอนอย่างดำเนินไปที่ละขั้นตอน เช่น การปลดปล่อยบรรดาประชาชาติของท่านออกจากประเพณีปฏิบัติที่ขัดแย้งต่อคำสอนของอิสลามที่กำลังแผ่กระจายปกคลุมสังคมในสมัยนั้นเหมือนเงาตามตัว นอกจากนั้นท่านยังได้ชี้แนะด้วยการให้เกียรติต่ออุดมการณ์ที่ดีและเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์หรือแนวทางปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องด้วยการใช้สื่อการสอน เช่น การขีดเขียนบนพื้นทราย การชี้ด้วยนิ้วมือของท่าน ท่านได้เชื่อมโยงการสอนเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ท่านได้ใช้การเล่าเรื่องราว การยกตัวอย่างประกอบ การอุปมาอุปมัย ฝึกปฏิบัติจริง การร่วมอภิปรายและสนทนาในการสอนเศาะหาบะฮุ ﷺ ของท่าน”

มุฮัมมัด กุฎบ (Muhammad Qutb, 1993 : 1/183) ได้กล่าวว่า “แท้จริงแล้วท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์อันยาวนานสำหรับมนุษยชาติ ท่านเป็นผู้อบรม ตั้งสอนและผู้ชี้แนะด้วยพฤติกรรมอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของท่าน ก่อนที่จะกล่าวด้วยคำพูด”

อะลี เคาะลีล มุสฏาะฟา อับดุลฮันยูน (‘Ali Khalil Mustafa Abu al-‘Inain, 1985 : 230) ได้กล่าวว่า “และในคัมภีร์อัลกุรอานได้มุ่งเน้นถึงความจำเป็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพราะแบบฉบับของท่านเป็นแบบฉบับที่คิงาม และแท้จริงการศึกษา อิสลามได้นำเอาแบบฉบับดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในด้านการศึกษา ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องแสดงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักสูตรที่ได้สอน และที่ได้อบรม และต้องปฏิบัติให้มีความสอดคล้องระหว่างคำพูดและการกระทำ ผู้เรียนจึงสามารถ นำเอาแบบอย่างเพื่อปฏิบัติตามในทุก ๆ อิริยาบถ หากไม่เช่นนั้นแล้วการศึกษาก็จะกลับกลายเป็น การนำเสนอการสอน การปรารภ และการนั่งฟัง โดยไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติแต่อย่างใด”

จากคำพูดของนักวิชาการข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดี ยิ่งในด้านการเรียนการสอน โดยท่านได้ใช้การเล่าเรื่องราว การยกตัวอย่างประกอบ การอุปมาอุปมัย ฝึกปฏิบัติจริง การร่วมอภิปรายและสนทนาในการสอนเศาะหาบะฮ์ ﷺ ของท่าน แสดงให้เห็นว่าวิธี สอนของท่านมีความหลากหลายและมีคุณลักษณะเฉพาะตัวของท่าน และอับดุลฟัตตาหฺ อับดุลอะฮฺ (Abd al-Fattah Abu Ghuddah, 1997 : 63) ได้กล่าวว่า “แท้จริงท่านเราะสูล ﷺ ได้เลือกวิธีสอนที่ดี ที่สุดในการสอนของท่าน ทำให้ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของผู้เรียน ทำให้เขาเข้าใจได้ง่ายและเหมาะสม สติปัญญาของเขา ... และช่วยทำให้มีความกระจำแก่เขา”

อรรรอชิดีย์ และสะมิร ยูนุส อะหฺมัด เศาะลาหฺ (al-Rashidi and Samir Yunus Ahmad Salah, 1999 : 90) ได้กล่าวว่า “วิธีสอนในปัจจุบันส่วนใหญ่มีที่มาจากอดีต โดยเฉพาะ ในช่วงเริ่มแรกของการประกาศเชิญชวนสู่อิสลาม ซึ่งมีท่านเราะสูล ﷺ เป็นครูแห่งมนุษยชาติ ถึงแม้ว่าสถานการณ์ในสมัยดังกล่าวจะบังคับมิให้พัฒนาวิธีการสอนก็ตาม”

คำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นต้นแบบของวิธี สอนต่าง ๆ นับตั้งแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เริ่มประกาศศาสนาครั้งแรก ซึ่งหากย้อนดูประวัติศาสตร์ ด้านการเรียนการสอนในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว พบว่าระบบการเรียนการสอนมีการ พัฒนาและมีความโดดเด่นอย่างมาก จนไม่น่าเชื่อว่าด้วยธรรมชาติของภูมิประเทศที่แห้งแล้งแบบ ทะเลทรายจะสามารถพัฒนาการเรียนการสอนได้ และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างดีในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสามารถ เฉลียวฉลาด และมองการณ์ไกลในการจัด การศึกษาที่ครอบคลุมทั้งคุณาและอาคิเราะฮฺ และสามารถใช้เป็นระบบการเรียนการสอนได้ในทุก ยุคทุกสมัยโดยไม่มีการจำกัดเพียงแค่สมัยของท่านเท่านั้น

ดังนั้น วิธีการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ครูผู้สอนต้องมีความชำนาญในด้านการสอน โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนเพิ่มเติม และพยายามพัฒนาวิธีสอนและเทคนิคการสอนอยู่เสมอ โดยเฉพาะวิธีสอนและเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นับเป็นวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ควรแห่งการนำมาเป็นแบบอย่างในการสอน เพราะท่านเป็นครูแห่งมนุษยชาติ และเป็นครูที่สมบูรณ์แบบที่สุด

นอกจากนี้ จากการศึกษาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยเฉพาะหนังสือของ (‘Abd al-Rahman al-Nahlawi, 2003), (Khalid Hamid al-Hazimi, 2000), (‘Abdullah Nasih Ulwan, 1996), (Najeeb Khalid al-‘Amir, 1990), (Amin Abulawi, 1999), (‘Ali Ahmad Madkur, 1987), (Mustafa Muhammad al-Tahhan, 2000), (‘Abd al-Hamid al-Said al-Zintani, 1993) และ (Kamel Salamah Diqas, 1994) สรุปโดยภาพรวมพบว่า หนังสือดังกล่าวได้กล่าวถึงข้อเด่นเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ประเภทของวิธีสอน ประโยชน์ทางการศึกษา และได้อ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยมีจุดประสงค์ในการนำเสนอเพื่อต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบถึงวิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในภาพรวม และหนังสือดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงวิธีสอนที่ครอบคลุมทั้ง 10 วิธี และส่วนหนึ่งได้อ้างหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ แต่ไม่ได้อธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรมและไม่มีการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงวิธีสอน แต่ไม่ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอน และไม่ได้กล่าวถึงข้อดี ข้อควรคำนึง และการนำไปใช้ของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอน

อย่างไรก็ตาม หนังสือเหล่านี้ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาเพิ่มเติม และผู้วิจัยเห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษารูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่ามีกี่แบบ? ความหมายของวิธีสอนและเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คืออะไร? ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่สำคัญกี่วิธี? และความหมายของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ คืออะไร? นักปราชญ์มุสลิมและนักการศึกษาในปัจจุบันได้กล่าวถึงความสำคัญของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอนอย่างไรบ้าง? และวิธีสอนแต่ละวิธีการสอนและเทคนิคการสอนมีการนำไปใช้อย่างไร? ... ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อแวดวงอิสลามศึกษาต่อไป

1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบว่าในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงวิทยาการสอนที่เป็นลักษณะโดดเด่นเฉพาะ และเป็น

วิทยาการสอนต้นแบบที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นำมาใช้กับบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ความจริงแล้วทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นำมาปฏิบัตินั้นมีที่มาที่ไปจากอัลกุรอาน ดังนั้น วิทยาการสอนของท่านก็ไม่ได้แตกต่างจากวิทยาการสอนที่ปรากฏในอัลกุรอาน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَقَالُوا يَا نُبَيِّنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ
تُكذِّبُونَ ﴿٢١﴾ * أَحْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ
﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقَفُّوهُمْ ۖ إِنَّهُمْ
مَسْئُولُونَ ﴿٢٤﴾

(24-20 :)

ความว่า “และพวกเขาก็กล่าวว่า โอ้ความหายนะแก่เรา นี่คือวันแห่งการตอบแทน (มลาอิกะฮ์จะตอบว่า) นี่คือวันแห่งการชี้ขาดตัดสิน ซึ่งพวกท่านเคยปฏิเสธมัน จงรวบรวมบรรดาผู้อธรรมและบรรดาสหายของพวกเขา และสิ่งที่พวกเขาเคารพสักการะอื่นจากอัลลอฮ์ แล้วจงแนะนำทางแก่พวกเขาไปสู่ทางแห่งนรก และจงยับยั้งพวกเขาไว้ เพราะพวกเขาจะต้องถูกสอบสวน”

(อัลศ็อฟฟาต : 20-24)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบสนทนาและอภิปราย โดยที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้สนทนากับบรรดามลาอิกะฮ์ และได้บัญชาให้พวกเขาลงโทษบรรดาผู้อธรรมและผู้ที่มึลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น บรรดาผู้ฝ่าฝืนและอาชญากร และสิ่งที่พวกเขาเคารพสักการะ เช่น รูปปั้นและเจว็ดต่าง ๆ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้นว่า “จงรวบรวมบรรดาผู้อธรรม และบรรดาสหายของพวกเขา และสิ่งที่พวกเขาเคารพสักการะ และจงแนะนำทางของพวกเขาไปสู่ทางแห่งนรก”

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ
 فِي هَذِهِ الْحَقِّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

(120 :)

ความว่า “และทั้งหมดนี้เราได้บอกเล่าแก่เจ้า จากเรื่องราวของ
 บรรดาเราะสุล เพื่อให้จิตใจของเจ้าหนักแน่นและได้มายังเจ้า
 แล้วใน (เรื่องราวเหล่านี้) นี้ ซึ่งความจริงและข้อตักเตือน และข้อ
 รำลึกสำหรับผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(สูด : 120)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง โดยใน
 อายะฮ์ดังกล่าว พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสถึงเรื่องราวการประกาศเชิญชวนของบรรดาเราะสุลที่มี
 เกียรติทั้งหลาย เพื่อเป็นการปลอบใจท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในขณะที่ท่านประสบกับการทำร้ายของ
 พวกมุชริกีน ทั้งนี้ เพื่อให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยึดถือเป็นแบบฉบับในการอดทนและมีความหนัก
 แน่น ซึ่งในอายะฮ์ก่อนอายะฮ์ดังกล่าว พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เล่าเรื่องราวของนบีนูหฺ ﷺ บิดาคน
 ที่สองแห่งมนุษยชาติ โดยไม่มีผู้ใดรอดพ้นจากเหตุการณ์น้ำท่วมโลกครั้งใหญ่ไปได้ นอกจากนบีนูหฺ
 ﷺ และบรรดาผู้ศรัทธาซึ่งอยู่ในเรือพร้อมกับนบีนูหฺเท่านั้น

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงเรื่องของนบีสูด ﷺ ซึ่งสุเราะฮ์ฮูดได้รับการตั้งชื่อตาม
 นามของท่าน เพื่อเป็นสักขีพยานในความพยายามที่น่าสรรเสริญในการเรียกร้องไปสู่อัลลอฮ์
 พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงส่งท่านไปยังชนชาติอาดที่เยื้องเชิงจองหอง และอวดใหญ่อวดโต พวกเขา
 ทนงตนในความแข็งแรง และมีร่างกายที่กำยำใหญ่โต สุดท้ายพระองค์ทรงทำลายพวกเขาด้วยลม
 พายุที่รุนแรงยิ่ง

ต่อจากนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงเรื่องราวของนบีสอและหุ เรื่องราวของนบีสูด
 เรื่องราวของนบียุซัยบ เรื่องราวของนบีมูซา และฮารูน ขอพระองค์อัลลอฮ์ทรงประสาทพรและ
 ความศานติแก่พวกเขาทั้งหลาย

จากที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเราะสุลทั้งปวงในสุเราะฮ์
 ข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการปลอบใจท่าน
 นบีมุฮัมมัด ﷺ ให้มีจิตใจที่หนักแน่นและมั่นคงในการเผชิญกับความทุกข์ยากและความหนักใจต่าง ๆ

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ
وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تَتَوَقَّىٰ أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ يَاذُنَ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ
الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ
خَبِيثَةٍ آحْتَثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

(26-24 :)

ความว่า “เจ้ามิได้เห็นดอกหรือว่า อัลลอฮฺทรงยกอุทาหรณ์ไว้ว่า
อุปมาคำพูดที่ดีดังต้นไม้ที่ดี รากของมันฝังแน่นลึกมั่นคง และกิ่ง
ก้านของมันชูขึ้นไปในท้องฟ้า ผลของมันจะออกมาทุกกาลเวลา
โดยอนุมัติของพระเจ้าของมัน และอัลลอฮฺทรงยกอุทาหรณ์แก่
ปวงมนุษย์ เพื่อพวกเขาจะได้รำลึก และอุปมาคำพูดที่เลว ดังต้นไม้
ที่อับเฉาถูกลอนรากออกจากพื้นดิน มันไม่มีความมั่นคงเลย”

(อิบรอฮีม : 24-26)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย โดย
พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เปรียบเทียบคำพูดแห่งการศรัทธาเสมือนหนึ่งต้นไม้ที่ดี และคำพูดแห่งการ
ตั้งภาคีเสมือนหนึ่งต้นไม้ที่อับเฉา ท่านอิบนุ อับบาส กล่าวว่า “คำพูดที่ดีคือคำกล่าว “ลาอิลลา
ฮะอิลลัลลอฮ์” และต้นไม้ที่ดี คือ “มุอฺมิน” คำพูดแห่งการศรัทธาจะมั่นคงอยู่ในหัวใจของมุอฺมิน
การทำงานของเขายิ่งสูงขึ้นฟ้าและได้รับความสิริมงคลและได้รับการตอบแทนตลอดเวลา ใน
ทำนองเดียวกันคำพูดแห่งการปฏิเสธศรัทธาไม่มีความมั่นคง ไม่มีกิ่งก้าน และไม่เป็นที่สิริมงคล

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ
شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾
وَزَيْتُونًا وَخَلًّا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقِ غُلَبًا ﴿٣٠﴾ وَفِكْهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَّبِعُوا لَكُمْ
وَلَا تَعْمَلُوا ﴿٣٢﴾

(32-24 :)

ความว่า “มนุษย์จึงพิจารณาคุณภาพของเขาสี เราได้หลั่งน้ำฝนลงมามากมายอย่างไร แล้วเราได้แยกแผ่นดินออกไป และเราได้ให้เมล็ดพืชงอกเงยขึ้นจากในแผ่นดิน และองุ่นและพืชผัก และมะกอกและอินทผลัม และเรือกสวนที่หนาทึบ และผลไม้และทุ่งหญ้า ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่พวกเจ้าและสัตว์เลี้ยงของพวกเจ้า”

(อะบะซะซะ : 24-32)

อายะฮ์อัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกชัดเจนถึงวิธีสอนแบบสังเกต โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ต้องการให้มนุษย์ผู้ตั้งมั่นใคร่ครวญด้วยความรอบคอบถึงการดำรงชีวิตของเขาว่า พระองค์ทรงบังเกิดเขามาด้วยเดชานุภาพ และทรงให้ความสะดวกง่ายดายแก่เขาด้วยความเมตตาของพระองค์อย่างไร และทรงจัดเตรียมให้แก่เขาซึ่งสาเหตุแห่งการดำเนินชีวิตอย่างไร และทรงประทานอาหารให้แก่เขาเพื่อดำรงชีพอย่างไร แล้วทรงหลั่งน้ำฝนจากเมฆสู่พื้นดินด้วยเดชานุภาพของพระองค์อย่างไร นับเป็นสิ่งที่น่าใคร่ครวญและไตร่ตรองอย่างยิ่ง และเมื่อพระองค์ทรงให้ฝนหลั่งลงมาจากฟ้าแล้ว ทำให้แผ่นดินร่วนซุยและแตกแยกออก แล้วได้ให้เห็นเมล็ดพืชที่อยู่ในแผ่นดินงอกเงยขึ้นมาเป็นเมล็ดพืช และพืชผักชนิดต่าง ๆ กัน เพื่อให้มนุษย์ใช้กินเป็นอาหารและกักตุนเอาไว้ เช่น องุ่นที่มีรสชาดอร่อย เมล็ดถั่ววานาชนิด ต้นมะกอก (ซัยตูน) อินทผลัม และเรือกสวนที่มีต้นไม้หลายชนิดที่หนาทึบ ตลอดจนผลไม้ชนิดต่าง ๆ อีกมากมาย ฯลฯ

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدْ لَهُم بِلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

(125 :)

ความว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุมและการตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า แท้จริงพระเจ้าของเจ้านั้นพระองค์ทรงรู้ดียิ่งถึงผู้ที่หลงทางของพระองค์และพระองค์ทรงรู้ดียิ่งถึงบรรดาผู้ที่อยู่ในทางที่ถูกต้อง”

(อันนะหุล : 125)

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكُمْ
أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

(232 :)

ความว่า “นั่นแหละคือสิ่งที่จะถูกนำมาแนะนำตักเตือนแก่ผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก นั่นแหละคือสิ่งที่บริสุทธิ์กว่าและสะอาดกว่า สำหรับพวกเจ้า และอัลลอฮ์นั้นทรงรู้ แต่พวกเจ้าไม่รู้”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 232)

จากอายะฮ์อัลกุรอานทั้งสองข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบตักเตือน โดยหลักฐานที่ 1 พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตักเตือนท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด ﷺ ให้เรียกรื่องประชาชาติของท่านด้วยความสุขุม เยือกเย็น และหากมีการโต้แย้งกับพวกเขา ก็จงโต้แย้งด้วยเหตุผลและอ้างหลักฐาน และโต้แย้งด้วยความอ่อนโยนและสุภาพ ทั้งนี้ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ยังได้ย้ำเตือนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อีกว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นไม่มีหน้าที่อติบายะฮ์พวกปฏิเสธศรัทธาหน้าที่ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ การเรียกรื่องเชิญชวน และพระองค์มีหน้าที่สอบสวนและลงโทษพวกเขา ส่วนหลักฐานที่ 2 พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตักเตือนบรรดามุสลิมินว่า เป็นสิ่งที่บริสุทธิ์กว่าและสะอาดกว่า เมื่อพวกเขาได้หย่ากริยาของพวกเขาแล้ว และกริยาของพวกเขาต้องการจะแต่งงานใหม่กับคู่ครองคนใหม่ โดยที่พวกเขาต่างพึงพอใจระหว่างกัน ดังนั้น พวกเจ้าก็จงอย่าขัดขวาง และให้พวกเขาได้แต่งงานกัน

1.2.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาอัลหะดีษ ผู้วิจัยพบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญกับวิทยาการสอนเป็นอย่างมาก ท่านมีวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิได้เป็นผู้ที่รู้หนังสือ และมีได้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันใด แต่ท่านก็เป็นครูที่ดีที่สุดและเป็นครูแห่งมนุษยชาติ วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความหลากหลาย เช่น วิธีสอนแบบ

สนทนาและอภิปราย วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง และวิธีสอนแบบสังเกต ดังที่ปรากฏหลักฐานในหะดีษต่าง ๆ ต่อไปนี้

รายงานจากอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด رضي الله عنه กล่าวว่า

))

((

(527 : 1989)

ความว่า “ฉันได้เรียนถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “การทำงานประเภทใดที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงชอบมากที่สุด?” ท่านตอบว่า “การละหมาดในเวลาของมัน” ฉันก็ถามต่อไปว่า “อะไรคือประเภทที่รองลงมา?” ท่านก็ตอบว่า “การทำความดีต่อบิดามารดา” แล้วอะไรอีก? ท่านตอบว่า “การอุทิศในหนทางของอัลลอฮฺ”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : ส่วนหนึ่งของหะดีษ 527)

หะดีษบทนี้เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบสนทนาและอภิปราย ซึ่งเป็นการสนทนาโต้ตอบระหว่างท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และท่านอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด رضي الله عنه โดยอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด رضي الله عنه ได้เรียนถามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถึงการทำงานประเภทใดที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงชอบมากที่สุด? และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้ตอบว่า การงานที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงชอบมากที่สุด คือ การละหมาดในเวลาของแต่ละเวลาละหมาด การทำความดีต่อบิดามารดา และการอุทิศในหนทางของอัลลอฮฺ ตามลำดับ ดังที่ปรากฏในหะดีษข้างต้น

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(5534 : 1989)

ความว่า “แท้จริงเพื่อนที่ดีและเพื่อนที่ชั่วนั้นเปรียบประหนึ่ง
คนขยน้ำหอมกับช่างเหล็ก คนขยน้ำหอมนั้นท่านอาจได้กลิ่น
หอมจากเขาหรือไม่ก็ซื้อน้ำหอมจากเขา แต่ผู้ที่เป็นช่างเหล็กที่
คอยเป่าลมนั้น ท่านอาจจะถูกประกายไฟเผาเสื้อผ้าหรืออาจได้
กลิ่นที่เหม็นจากเขา”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 5534)

หะดิษบทนี้ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย โดยท่านนบีมุฮัมมัด
ﷺ ได้เปรียบเพื่อนที่ดีและเพื่อนที่เลวประหนึ่งดังคนขยน้ำหอมและช่างเหล็ก ซึ่งเพื่อนที่ดีนั้นจะ
ได้รับแต่สิ่งที่ดีดังน้ำหอมที่ส่งกลิ่นหอมชวนดมตลอดเวลา ส่วนเพื่อนที่ชั่วนั้นก็ได้รับแต่สิ่งที่ชั่วดัง
ช่างเหล็กที่ใครก็ได้ที่เมื่ออยู่ใกล้เขาก็อาจจะถูกประกายไฟเผาไหม้เสื้อผ้าหรือได้รับกลิ่นที่เหม็นจากเขา
รายงานจากอะหฺมัด อัดคาร์ยี เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

))

((

(55 : 1996)

ความว่า “ศาสนาคือการตัดเตีอน พวกเราได้ถามท่านเราะฮฺลุล ﷺ
ว่า (โอ้ท่านเราะฮฺลุล ﷺ) ตักเตีอนแก่ใครเล่า? ท่านเราะฮฺลุล ﷺ
ตอบว่าแก่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ แก่คัมภีร์ของพระองค์ แก่เราะฮฺลุล
ของพระองค์ แก่ผู้นำของบรรดามุสลิม และแก่ประชาชน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 55)

หะดิษบทนี้ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบตัดเตีอน โดยท่านนบีมุฮัมมัด
ﷺ ได้กล่าวว่า “ศาสนานั้นคือการตัดเตีอน” ซึ่งเป็นการตัดเตีอนแก่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ¹ และแก่
คัมภีร์อัลกุรอาน² แก่เราะฮฺลุล ﷺ ว่าเป็นศาสนทูตของอัลลอฮฺ และแก่ผู้นำบรรดามุสลิม โดยจะต้อง

¹ ศรัทธามั่นต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ และละเว้นการปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม พระองค์ทรงเปี่ยม
ด้วยการตัดเตีอน

² ศรัทธามั่นในคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นคำดำรัสของพระองค์ไม่เหมือนสิ่งถูกสร้างทั้งปวง ดังนั้นจึงมีการเชิดชู อ่าน ทำความเข้าใจ และถือ
เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า โดยมีเปลี่ยนแปลงแม้เพียงตัวอักษรเดียว

ช่วยเหลือพวกเขาในการปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้อง หากพวกเขาผิดพลาดก็ตักเตือนด้วยหิกมะฮฺ (วิทยปัญญา) อย่างระมัดระวัง และแก่ประชาชน โดยจะต้องช่วยพวกเขาเสริมสร้างความรักฉันท์พี่น้องทั้งโลกนี้ และโลกหน้า

รายงานจากอุมุ สุรียเราะฮฺ رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวว่า

)

((

(2755 : 1996)

ความว่า “หากผู้ศรัทธาทราบถึงบทลงโทษแห่งอัลลอฮฺ ﷻ ก็จะไม่เป็นผู้ศรัทธาแม่เพียงสักคนเดียวที่อยากเข้าสวรรค์ และหากผู้ปฏิเสธศรัทธาทราบถึงความเมตตาแห่งอัลลอฮฺ ก็จะไม่เป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาแม่เพียงสักคนเดียวที่สิ้นหวังในการเข้าสวรรค์ของพระองค์”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2755)

และมีรายงานจากอิบน์ มัสอูด رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวว่า

((

)

(6448 : 1989)

ความว่า “สวรรค์นั้นอยู่ใกล้ชิดกับคนหนึ่งคนใดในหมู่พวกเจ้ามากกว่าเชื้อผูกครองเท้าเสียอีก และนรกก็ใกล้ชิดกับพวกเจ้าดังกล่าวเช่นกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 : 6448)

หะดีษทั้งสองบทข้างต้น เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบดรัมมิงและดรัมมิง¹ โดยในหะดีษแรกท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวแก่ผู้ศรัทธาให้พวกเขาที่มีความมุมานะในการทำ ความดีและละเว้นความชั่ว เพราะว่าหากผู้ศรัทธาได้ทราบถึงบทลงโทษของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่รุนแรง ยิ่งนั้นก็จะมีไม่มีใครคิดว่าพวกเขาจะรอดพ้นจากนรกของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไปได้ แต่ในทาง ตรงกันข้าม หากผู้ปฏิเสธได้ทราบถึงความเมตตาของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ พวกเขาที่มีความหวังที่จะ ได้เข้าสวรรค์ของพระองค์ ความหมายของหะดีษบทนี้เป็นหิกมะฮ์ที่ดียิ่งสำหรับบรรดาผู้ศรัทธาใน การเตรียมตัวเก็บเกี่ยวเสบียงความดีเพื่อโลกหน้า เพื่อให้รอดพ้นจากไฟนรกของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และประการที่สำคัญคือ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แจ้งให้บรรดาผู้ศรัทธาทราบถึงการลงโทษที่ รุนแรงยิ่งของพระองค์ เพื่อให้มุอ์มินเกิดความกลัว และหมั่นทำแต่ความดี และในทำนองเดียวกัน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้แจ้งให้บรรดาผู้ศรัทธาทราบเช่นเดียวกันว่า ไม่มีใครที่มีความเมตตา มากไปกว่าพระองค์ ดังนั้น ผู้ศรัทธาที่ทำความดีต่อพระองค์ท่านนั้นที่จะได้รับความเมตตา

ส่วนหะดีษบทที่ 2 เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงวิธีสอนแบบดรัมมิงและดรัมมิงเช่น เดียวกัน ซึ่งมีความหมายคล้ายกับหะดีษบทแรกตรงที่สนับสนุนให้ผู้ศรัทธาทำความดีและละเว้น ความชั่ว เพราะท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่าสวรรค์และนรกอยู่ใกล้ตัวมนุษย์มากกว่าเชือกผูก รongเท้าเสียอีก การที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เปรียบเทียบความใกล้ชิดของสวรรค์และนรกดังเชือกผูก รongเท้า นั้น เพราะมนุษย์สามารถเอื้อมมือไปแตะเชือกผูกrongเท้าเมื่อใดก็ได้ ดังสวรรค์และนรก ซึ่งอยู่ใกล้มนุษย์มาก ดังนั้น มันจึงอยู่ที่การกระทำของเราว่า หากเราทำความดีเราก็จะได้ อยู่ใกล้ สวรรค์ และหากเราทำความชั่วเราก็จะอยู่ใกล้นรก ทั้งนี้ การทำความดีของเราต้องมีความบริสุทธิ์ใจ ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

นอกจากนี้ก็ยังหลักฐานอัลหะดีษที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังที่มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก ﷺ เล่าว่า

))

¹ ดรัมมิง คือ การเสริมแรงด้วยการกระตุ้นความรู้สึกที่ดี ๆ และดรัมมิง คือ การตำหนิถึงผลเสียเพื่อกระตุ้นความรู้สึกให้เกิดการตระหนักและ สมควรหลีกเลี่ยง

((

(1401 : 1996)

ความว่า “เศาะหาบะฮฺของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จำนวนหนึ่งได้ถามภรรยาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถึงอิบาดะฮฺของท่านเมื่อท่านอยู่ตามลำพัง (เมื่อทราบถึงอิบาดะฮฺของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว) บรรดาเศาะหาบะฮฺเหล่านั้นบ้างก็พูดว่า ฉันจะไม่แต่งงาน บ้างก็พูดว่า ฉันจะไม่กินเนื้อ และบ้างก็พูดว่า ฉันจะไม่นอนบนฟูก ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงกล่าวสรรเสริญและสดุดีอัลลอฮฺ พลังกล่าวว่า กลุ่มเหล่านั้นคิดอย่างไร จึงพูดเช่นนี้ เช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่ตัวฉันเองละหมาด นอน ถือศีลอด ละศีลอด และแต่งงาน บุคคลใดรังเกียจแนวทางปฏิบัติของฉัน เขาก็ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของฉัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 1401)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าเป็นรูปแบบการสอนคนกลุ่มเล็ก โดยเศาะหาบะฮฺท่านหนึ่งได้กล่าวว่าเขาจะไม่แต่งงาน ส่วนอีกท่านหนึ่งกล่าวว่าเขาจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ และอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่าเขาจะไม่นอน ทั้งนี้ เพื่อต้องการมีเวลามากพอในการทำอิบาดะฮฺต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ชี้แจงให้บรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ รับทราบว่า ท่านมีความขำเกรงมากกว่าบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ เสียอีก แต่ท่านก็ได้ทำละหมาดและนอน ท่านถือน้ำศีลอดและละศีลอด และท่านก็แต่งงานกับสตรี ดังนั้น บุคคลใดที่รังเกียจแนวปฏิบัติของฉัน ก็จะไม่ใช่ส่วนหนึ่งของฉัน

1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบว่ามีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนดังกล่าว ดังนี้

1. ‘Abd al-Rahman al-Nahlawi (2003) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Usul al-Tarbiyyah al-Islamiyyah wa Asalibuha” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบสนทนา วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ วิธีสอนแบบตักเตือน และวิธีสอนแบบตรึงจับและตรึงจับ

2. Khalid Hamid al-Hazimi (2000) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Usul al-Tarbiyyat al-Islamiyyah” ได้กล่าวถึง ความหมาย ประเภท และความสำคัญของวิธีการสอนต่าง ๆ ได้แก่ วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง วิธีสอนแบบตรึงจับและตรึงจับ วิธีสอนแบบตักเตือน และวิธีสอนแบบลงโทษ

3. ‘Abdullah Nasih Ulwan (1996) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Tarbiyyat al-Awlad fi al-Islam” ได้กล่าวถึง วิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง วิธีสอนโดยพิจารณาเหตุ วิธีสอนแบบตักเตือน วิธีสอนแบบสังเกต และวิธีสอนแบบลงโทษ

4. Najib Khalid al-‘Amir (1990) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Min Asalib al-Rasul ﷺ fi al-Tarbiyyah” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย และวิธีสอนตามกาลเทศะ ทั้งนี้ ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการสอนทั้งสองวิธีข้างต้น

5. Amin Abulawi (1999) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Usul al-Tarbiyyah al-Islamiyyah” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบตักเตือน วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบสาธิต และวิธีสอนแบบลงโทษ

6. ‘Ali Ahmad Madkur (1987) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Manhaj al-Tarbiyyah al-Islamiyyah Usuluh wa Tatbiqatih” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง และวิธีสอนตามกาลเทศะ เป็นต้น

7. Mustafa Muhammad al-Tahhan (2000) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “al-Tarbiyyah wa Dawraha fi Tashkil al-Suluk” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบตักเตือน วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง วิธีสอนแบบสนทนาและอภิปราย วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ และวิธีสอนแบบตรึงจับและตรึงจับ เป็นต้น

8. ‘Abd al-Hamid al-Said al-Zintani (1993) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Usus al-Tarbiyyah al-Islamiyyah fi al-Sunnah al-Nabawiyyah” ได้กล่าวถึง วิธีสอนแบบตักเตือน วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบสนทนาและอภิปราย วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ และวิธีสอนแบบเล่าเรื่อง เป็นต้น

9. Kamil Salamah Diqas (1994) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Dawlat al-Rasul ﷺ min al-Takwin ila al-Tamkin” ได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในด้านต่าง ๆ เช่น

ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการศึกษาได้กล่าวถึง การคอะวะฮ์และการอบรมสั่งสอน รูปแบบการสอนในสมัยมัคกะฮ์และมะดีนะฮ์ หลักสูตร การศึกษา และแนวคิดทางการศึกษา เป็นต้น

10. อิบราฮีม ณรงครักษาเขต (2546) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติการศึกษา อิสลาม” ได้กล่าวถึง การศึกษาในประวัติศาสตร์อิสลามตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์อิสลาม การศึกษา ในประวัติศาสตร์อิสลาม การศึกษาในสมัยคุละฟอา อรรอซิดีน การศึกษาในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ การศึกษาในสมัยอับบาสิยะฮ์ การศึกษาในสเปน การศึกษาในสมัยราชวงศ์ฟาฏิมียะฮ์ การศึกษาในสมัย ราชวงศ์อัยมานียะฮ์ และการศึกษาอิสลามในปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยเฉพาะการศึกษา ในประวัติศาสตร์อิสลาม ผู้เขียนได้กล่าวถึงการศึกษาในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ครอบคลุมถึง เนื้อหาที่เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แก่ การจำแนกศาสตร์ การศึกษา หลักสูตร เทคนิคการสอน และแนวคิดทางการศึกษาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

จากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งหมดข้างต้น สรุปโดยภาพรวมพบว่า หนังสือดังกล่าวได้กล่าวถึง ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของวิธีสอน ประโยชน์ทางการศึกษา และได้อ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยมีจุดประสงค์ใน การนำเสนอเพื่อต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบถึงวิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในภาพรวม และ หนังสือดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงวิธีสอนที่ครอบคลุมทั้ง 10 วิธี และส่วนหนึ่งได้อ้างหลักฐาน จากอัลกุรอานและอัลหะดีษ แต่ไม่ได้อธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรมและไม่มีมีการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่จะ กล่าวถึงวิธีสอน แต่ไม่ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอน และไม่ได้กล่าวถึงข้อดี ข้อควรคำนึง และการ นำไปใช้ของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอน อย่างไรก็ตาม หนังสือเหล่านี้ยังมีข้อมูลและประเด็น ที่น่าศึกษาเพิ่มเติม และผู้วิจัยเห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษารูปแบบการสอนและวิทยาการสอน ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อแวดวงอิสลามศึกษาต่อไป

1.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด ﷺ คืองานวิจัย ของ Salim Bin Sa'id Bin Musfir Bin Jabbar (2001) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “al-Iqna' fi al-Tarbiyyah al-Islamiyyah” และได้กล่าวถึงวิธีสอนที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและการยอมรับ ผู้วิจัยขอกว่าโดย สรุปในแต่ละวิธีสอน ดังนี้

1. วิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง

เป็นวิธีสอนที่ส่งผลอันดีงามต่อการศึกษาอิสลาม เป็นพื้นฐานในการศึกษา และมีผลอย่างใหญ่หลวงในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการยึดมั่น การทำความกัศดี คุณธรรมจริยธรรม สังคม และจิตใจ ฯลฯ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นต้นแบบที่ดียิ่งในการเลียนแบบ โดยมนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นอันดับแรก รองลงมา ก็ปฏิบัติตามแบบฉบับของบรรดาศาสดาอะฮ์ลุลบัยรอต อัลอิมมาฮ์ อัสศอลิหฺที่เจริญรอยตามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บิดามารดาที่ศอลิหฺ และบรรดาครูอาจารย์ ตลอดจนบรรดาสหายและผู้ทีศอลิหฺ

และผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดีต้องปฏิบัติตามองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีความอิกลาศ (บริสุทธิ์ใจ) เพื่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ
2. ต้องปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
3. ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่พูด โดยควบคุมระหว่างคำพูดและการกระทำ
4. รู้ดีกับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ต้องมีความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไป
6. ต้องพยายามเป็นแบบอย่างอิสลามอันสูงส่งทั้งในด้านคำพูดและการกระทำ

2. วิธีสอนแบบสนทนาและอภิปราย

เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยการสนทนาโต้ตอบระหว่างฝ่ายหนึ่งกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่ในการพูด ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งก็ฟัง เป็นการสนทนาที่สร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างกัน ห่างไกลจากคำพูดที่ต้องใช้อารมณ์ การข่มขู่ และการขัดแย้ง และผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการสนทนาที่ปรากฏในอัลกุรอานและหะดีษออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสนทนาโดยการปฏิบัติตามหลักศาสนา
2. การสนทนาที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะต่าง ๆ
3. การสนทนาโดยการเล่าเรื่อง
4. การสนทนาโดยการโต้เถียง เพื่อยืนยันด้วยหลักฐาน

3. วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง

เป็นวิธีสอนที่ดียิ่งในการสอนอิสลามศึกษา โดยเป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้ฟังได้คิดและไตร่ตรองในการนำเสนอเรื่องเล่าแต่ละเรื่องอย่างไม่ขาดตอน ทำให้ผู้ฟังสนใจในสิ่งที่ผู้เล่านำเสนอ และเมื่อฟังจบแล้วก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะเรื่องเล่าที่ปรากฏ

ในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ให้ประโยชน์และให้คุณค่ายิ่ง ในการนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการเล่าเรื่องออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. เรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรดานบีต่าง ๆ
2. เรื่องเล่าเกี่ยวกับประชาชาติสมัยก่อน
3. เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
4. เรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งที่ซ่อนเร้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการเล่าเรื่องในอัลกุรอาน เช่น เพื่อยืนยันความเป็นจริงของวะฮยูที่ถูกประทานและสาส์นที่นำมาโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเพื่อกล่าวถึงศาสนาที่เที่ยงแท้ ณ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ คือ อิสลาม ตลอดจนเพื่อกล่าวถึงความปรีชาญาณของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เป็นต้น

4. วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย

เป็นวิธีสอนที่ปรากฏในอัลกุรอานและหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งที่ทำให้ความหมายเด่นชัดมากขึ้นกว่าเดิม และส่งผลอันดีงามต่อจิตใจและความรู้สึกของผู้ฟัง

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบอุปมาอุปมัยที่ปรากฏในอัลกุรอาน 3 ประเภท คือ

1. อุปมาอุปมัยที่บ่งบอกถึงคำพูดที่ใช้ในการเปรียบเทียบ
2. อุปมาอุปมัยที่ไม่ได้บ่งบอกถึงคำพูดที่ใช้ในการเปรียบเทียบ
3. อุปมาอุปมัยประโยคอัลกุรอานที่ไม่ได้บ่งบอกถึงคำพูดที่ใช้ในการเปรียบเทียบ แต่

ทำหน้าที่เหมือนกับการเปรียบเทียบ

5. วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ

เป็นวิธีสอนที่มุ่งเน้นภาคปฏิบัติสำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ เนื่องจากอิสลามไม่ได้มุ่งเน้นเพียงด้านหนึ่งด้านใดระหว่างความรู้และการปฏิบัติ แต่จะมุ่งเน้นทั้งสองอย่างควบคู่กันไป โดยเมื่อเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะต้องนำสิ่งนั้นไปปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อรับผลตอบแทนจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เกี่ยวกับการงานที่ได้ปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้อ้างหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ คูเป็นแบบอย่าง เช่น การละหมาด และการประกอบพิธีหัจญ์

6. วิธีสอนแบบดำริบและดำริบ

วิธีสอนแบบดำริบ เป็นวิธีสอนที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม โดยหวังความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และได้เข้าสวรรค์ของพระองค์ ส่วนวิธีสอนแบบดำริบเป็นวิธีสอนที่มุ่งเน้นให้เกรงกลัวต่อไฟนรกและผลตอบแทนอันน่าสะพรึงกลัวของมัน กล่าวคือ ให้หลีกเลี่ยงการกระทำความชั่ว และไม่ส่งผลดีต่อตนเองและคนรอบข้าง ในการนี้ผู้วิจัยก็ได้อ้างหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮ์เกี่ยวกับวิธีสอนแบบดำริบและดำริบ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ข้างต้น สรุปโดยภาพรวมพบว่า งานวิจัยดังกล่าวได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ ประเภทของวิธีสอน การอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษและการวิเคราะห์ โดยไม่ได้กล่าวถึงวิธีสอนที่ครอบคลุมทั้ง 10 วิธีของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงวิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่ไม่ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอนของท่าน ทั้งนี้ ผู้วิจัยก็ไม่ได้กล่าวถึงข้อดี ข้อควรคำนึง และการนำไปใช้ของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาเพิ่มเติม และผู้วิจัยเห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อแวดวงอิสลามศึกษาต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
2. เพื่อศึกษาวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
2. ทำให้ทราบถึงวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้วิจัยจะศึกษารูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และศึกษาวิทยาการสอนที่สำคัญของท่าน โดยมุ่งเน้นศึกษา

จากอัลกุรอาน อัลหะดีษ หนังสือและตำราที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิทยาการสอนของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ ตลอดจนศิษยานุศิษย์ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิทยาการสอนดังกล่าว

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ได้จากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้ หากผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลสำคัญที่ควรอ้างอิงเพิ่มเติม ผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote)
2. ศัพท์เฉพาะที่ใช้บ่อยครั้ง ผู้วิจัยจะอธิบายไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ ส่วนศัพท์เฉพาะที่ใช้ไม่มากนักจะอธิบายไว้ในวงเล็บหรือเชิงอรรถ
3. ประวัติย่อของบุคคลที่สำคัญทางการศึกษา ผู้วิจัยจะเขียนประวัติของพวกเขาโดยสังเขปไว้ในเชิงอรรถ
4. การอ้างอิงหลักฐานอัลกุรอาน จะระบุอายุในวงเล็บที่มีสัญลักษณ์ คือ .. ส่วนชื่อสูเราะฮ์ และหมายเลขอายะฮ์จะระบุภายในวงเล็บ (.....)
5. การอ้างอิงหลักฐานอัลหะดีษ จะระบุตัวบทหะดีษในวงเล็บคู่ คือ ((.....))
6. เครื่องหมาย “.....” เป็นเครื่องหมายที่ใช้สำหรับการแปลความหมายของอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ตลอดจนคำพูดของนักวิชาการที่นำมาอ้างอิง
7. สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบหานะฮ์ วะตะอาลา” ซึ่งมีความหมายว่า “พระองค์ทรงมหาบริสุทธิ์และสูงส่งยิ่ง” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ หลังจากที่ได้อ่านนามพระองค์
8. สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด หลังจากที่ได้อ่านนามของท่าน
9. สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎีลลอลอฮุนฮุ” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงพึงพอพระทัยแก่เขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวเพื่อให้เกียรติท่านเสาะหาบะฮ์จำนวน 1 ท่าน ผู้ซึ่งได้ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านนบีมุฮัมมัด
10. สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎีลลอลอฮุนฮุม” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงพึงพอพระทัยแก่พวกเขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเสาะหาบะฮ์จำนวนหลายท่าน ซึ่งพวกเขาได้ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านนบีมุฮัมมัด

11. การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรไทย หรืออังกฤษ ใช้กฎเกณฑ์ที่กำหนด โดยวิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

12. รูปแบบการพิมพ์งานวิจัย ผู้วิจัยใช้คู่มือการเขียนและการพิมพ์วิทยานิพนธ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2535 และ 2548 และคู่มือการวิจัยเพื่ออิสลามศึกษาของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี 2549

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

วิทยาการสอน หมายถึง วิธีสอนและเทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ท่านได้ใช้อบรมสั่งสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และวิทยาการสอนของท่าน โดยครอบคลุมถึงวิธีสอนและเทคนิคการสอน

ส่วนข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยศึกษาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ มุ่งเน้นการอ้างอิงหลักฐาน จากตัวบทหะดีษ และผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยมุ่งเน้นค้นคว้าจากตำราภาษาอาหรับที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และวิทยาการสอนของท่าน เช่น หนังสือของ ‘Abd al-Rahman al-Nahlawi เรื่อง “Usul al-Tarbiyyah al-Islamiyyah wa Asalibuha” และหนังสือของ Khalid Hamid al-Hazimi เรื่อง “Usul al-Tarbiyyah al-Islamiyyah” เป็นต้น ทั้งนี้ ก็จะศึกษาจากหนังสือที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนทั่วไปเพื่อใช้เป็นข้อมูลเสริมในการนำไปใช้ของแต่ละวิธีสอนและเทคนิคการสอน และจะใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นตติยภูมิ (Tertiary Sources) โดยผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าจากหนังสือสารานุกรมและวารสารที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ทบทวนเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ทุติยภูมิ (Secondary Sources) และตติยภูมิ (Tertiary Sources) ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และวิทยาการสอนของท่าน จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.1.1 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.1.2 ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.1.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

1.1.4 หอสมุดประชาชน ยะลา

1.1.5 ห้องสมุดโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ ยะลา

1.1.6 ห้องสมุดสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12

1.1.7 เว็บไซต์ต่างๆ

1.2 แยกข้อมูลเอกสารตามหัวข้อใหญ่ และหัวข้อย่อย แล้วค้นหาข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับหัวข้อย่อย

หัวข้อใหญ่ 1) รูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

หัวข้อย่อย 1. ความหมายของรูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

2. รูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

หัวข้อใหญ่ 2) วิธีสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

หัวข้อย่อย 1. วิธีสอนแบบบรรยาย

2. วิธีสอนแบบสาธิต

3. วิธีสอนแบบอภิปราย

4. วิธีสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ

5. วิธีสอนแบบใช้คำถาม

6. วิธีสอนแบบตัดเคื่อน

7. วิธีสอนแบบดรัมมิมและดรัมฮิบ

8. วิธีสอนแบบอุปมาอุปมัย

9. วิธีสอนแบบเล่าเรื่อง

10. วิธีสอนโดยการแสดงเป็นแบบอย่าง

หัวข้อใหญ่ 3) เทคนิคการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

หัวข้อย่อย 1. เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน

2. เทคนิคการให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

3. เทคนิคการเร้าความสนใจ
 4. เทคนิคการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน
 5. เทคนิคการสร้างความเป็นมิตรกับผู้เรียน
 6. เทคนิคการสอนแบบหยอกล้อ
 7. เทคนิคการสอนโดยการเจีบและยอมรับ
 8. เทคนิคการสอนโดยการสาบานยืนยัน
 9. เทคนิคการสอนแบบเน้นย้ำ
 10. เทคนิคการสอนตามกาลเทศะ
2. จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่อย่างมีระบบ
 3. วิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ
 4. เขียนวิทยานิพนธ์
 5. ตรวจสอบความถูกต้อง
 6. พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์